

## ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

УДК 343.3

doi: <https://doi.org/10.33270/01201163.68>

**Габуда А. С.** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9546-2790>

### «Корупційна пастка» криміналізації незаконного збагачення: ретроспективний аналіз

На шляху розбудови правової держави в Україні триває робота щодо реформування всіх сфер життєдіяльності суспільства. Українська влада під тиском громадянського суспільства та міжнародних партнерів таки провела антикорупційну реформу. Було прийнято нове антикорупційне законодавство, зокрема 2011 року криміналізовано незаконне збагачення. Однак ст. 368-2 Кримінального кодексу України, що діяла до 2019 року, так і не стала інструментом у кримінально-правовому антикорупційному бар'єрі. Визнання її неконституційною призвело до звільнення від відповідальності чиновників високого рангу, що спровокувало значний суспільний резонанс і зниження авторитету правоохоронної системи. З огляду на це, **мета** статті полягає в тому, щоб дослідити законотворчий процес і встановити причини прийняття завідомо недієвої норми про незаконне збагачення. Для досягнення її було використано **методологію**, інструментарій якої, з огляду на принципи діалектичної єдності теорії та практики, об'єктивності, доказовості, надає можливість дослідити законодавчу конструкцію ст. 368-2 Кримінального кодексу й оцінити її. Під час вивчення окресленої проблематики застосовано загальнонаукові та спеціально-правові методи. Теоретичним підґрунтям публікації стали статті, монографії, дисертації українських та іноземних учених, а також правові акти національного й міжнародного права. **Наукова новизна.** У статті обґрунтовано положення, згідно з яким апарат Верховної Ради України, до структури якого належать інститут законодавства, науково-експертне управління, юридичне управління, відділ зав'язків з органами правосуддя, відділ контролю та інші підрозділи, не спроможний забезпечити належний рівень результатів законодавчої роботи. Ці «інститути-запобіжники» не перешкодили запровадженню завідомо неконституційної ст. 368-2 Кримінального кодексу України. Зазначене дає підстави для **висновку**, що український Парламент не заохочує впровадження ефективних світових практик, спрямованих на запобігання та припинення корупції. Процес імплементації міжнародних рекомендацій має безсистемний характер, не враховує цілісності інституційної розбудови, відбувається з ігноруванням наукової думки та висновків спеціалістів. Тому для вдосконалення антикорупційної політики необхідно провести оцінювання правових інструментів (передусім – кримінально-правових) і визначити їх адекватність з позицій ефективності протидії корупції, а також удосконалити запобіжники парламентського законотворення.

**Ключові слова:** корупція; кримінальне правопорушення; відповідальність; законотворчість; імплементація; неконституційність норми.

#### Вступ

Протягом останніх років однією з визначальних проблем в Україні, що й стимулює активне реформування законодавства про кримінальну відповідальність, є корупційна злочинність. Однак постійне вдосконалення кримінально-правового механізму протидії корупції не забезпечує відчутних зрушень на цьому етапі антикорупційної боротьби. Навпаки, дедалі глибше проникаючи в усі сфери суспільного життя, корупційні вияви видозмінюються, розширюючи форми протиправного збагачення. Неабияку небезпеку становлять правопорушення, що вчиняють представники органів державної влади й місцевого самоврядування, оскільки це спричиняє недовіру та зневагу суспільства до владних інститутів. Тому важливо, щоб діяльність у напрямі соціально орієнтованих перетворень супроводжувалася науково обґрунтованим вивченням причин поширеності та видозмінення корупційних виявів, а також

пропозиціями з посилення дієвості механізму протидії цьому явищу.

Питання криміналізації протиправного збагачення в різних аспектах відображено в наукових працях про кримінальну відповідальність за такі порушення. Зокрема, розробляли кримінально-правові проблеми незаконного збагачення П. П. Андрушко, О. П. Деніга, О. О. Дудоров, О. О. Житний, К. П. Задоя, В. М. Киричко, М. В. Кочеров, М. І. Мельник, Д. Г. Михайленко, В. О. Навроцький, Є. В. Невмержицький, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк та ін. Праці цих учених висвітлюють історію запровадження в Україні кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, відображають передумови, процес становлення, розвиток і зміни закону про це правопорушення, виокремлюють ознаки його складу, критерії відмежування незаконного збагачення від суміжних посягань, окреслюють можливі шляхи

реалізації цього інструменту в правовій системі тощо. Водночас питання визнання ст. 368-2 КК України неконституційною досі залишається поза увагою науковців.

### Мета і завдання дослідження

Імплементуючи положення міжнародного антикорупційного права, Україна 2011 року запровадила кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 368-2. Однак, проіснувавши до 2019 року, ця норма так і не стала інструментом у кримінально-правовому антикорупційному бар'єрі завершального рубежу боротьби з корупцією. Визнання її неконституційною призвело до звільнення від відповідальності чиновників високого рангу, що спровокувало значний суспільний резонанс і зниження авторитету правоохоронної системи.

З огляду на зазначене, мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати мотиви та чинники прийняття завідомо недієвої норми про незаконне збагачення, а також підстави визнання її неконституційною відповідно до правових механізмів кримінального переслідування за незаконне збагачення, передбачених Конвенцією ООН проти корупції 2003 року ("Konventsiiia Orhanizatsii", 2003). У зв'язку із цим, завданням дослідження є аналіз передумов формування та нормативного закріплення відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 368-2 КК України, з використанням методу герменевтики.

### Виклад основного матеріалу

Протидія кримінальній корупційній протиправності, яка, без сумніву, є одним з пріоритетних напрямів внутрішньої політики держави, безпосередньо залежить від потенціалу органів, підрозділів й уповноважених осіб, що здійснюють таку діяльність. Тому високі вимоги до працівників антикорупційних органів, поліцейських мають бути підкріплені комплексом правових гарантій їхньої діяльності, а також правовим забезпеченням, яке надало б можливість ефективно здійснювати покладені на них обов'язки.

Удосконалення законодавства із цієї проблематики потребує підвищеної уваги й тому, що Україна є учасницею низки багатосторонніх міжнародних договорів, положення яких містять зобов'язання щодо криміналізації корупційних діянь, їхньої юрисдикції та правових наслідків учинення таких діянь. Ключовими серед цих договорів є Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року та Конвенція ООН проти корупції 2003 року. Такі положення містяться також у Додатковому протоколі до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією 2003 року та Конвенції

ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року (Habuda, & Repetskiy, 2020, p. 284).

Європейські держави обирають ті кримінально-правові механізми протидії корупції, які матимуть найвищий ефект, керуючись конкретними умовами розвитку їхніх суспільств. Наприклад, кримінальне законодавство Нідерландів не містить окремої норми про незаконне збагачення. Відповідальність передбачена за підкуп службових і приватних осіб (Geertsma, 2015).

У країнах, що розвиваються, запровадження положень ст. 20 Конвенції ООН проти корупції в кримінальне законодавство сприймають цілком схвально (Mamitova, 2014, p. 347). Увагу акцентують також на тому, що традиційних методів боротьби з корупцією замало, тому необхідно впроваджувати нові (Salikhu, & Dzafari, 2020, p. 78).

Серед міжнародних інституцій активним прихильником криміналізації незаконного збагачення є і Світовий банк. На думку представників цієї авторитетної фінансової установи, відповідальність за такі дії дає державам змогу переслідувати корумпованих державних службовців і конфіскувати корупційні доходи (Muzila, Morales, Matias, & Berher, 2017, p. 20).

В Україні питання встановлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення обговорюють понад десять років. Останні зміни в цьому напрямі відбулися 31 жовтня 2019 року: Законом № 263-IX КК України доповнено ст. 368-5, яка передбачає відповідальність за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи. І хоча колізію між нормами про незаконне збагачення Конвенції та КК України вітчизняний законодавець усунув, дослідження її попередньої редакції (ст. 368-2), яка визнана Конституційним Судом України такою, що не відповідає Конституції України, має важливе значення не тільки для майбутньої законотворчої діяльності. З'ясування причин такого конструювання кримінального корупційного правопорушення необхідне для того, щоб встановити, чи була допущена фатальна помилка законотворців у процесі криміналізації незаконного збагачення, чи це було свідоме рішення, яке може мати власну корупційну історію з усіма правовими наслідками.

Насамперед слід зазначити, що в українському політичному та юридичному дискурсі неодноразово висловлювали позицію, згідно з якою наявність у кримінальному законодавстві положення про незаконне збагачення є необов'язковим, оскільки ст. 20 Конвенції належить до так званого факультативного блоку криміналізації.

Однак К.П. Задоя слушно зазначає, що такий підхід є помилковим. Стаття 20 Конвенції, на відміну від, наприклад, ст. 18, залишає за державами не абсолютно вільний розсуд у питанні криміналізації незаконного збагачення, а обмежує його умовою «дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи» (Zadoia, 2019, p. 12). Таким чином, міжнародно-правовий припис, який впливає зі ст. 20 Конвенції, для України має обов'язковий характер.

На думку Д. Г. Михайленка, яку ми поділяємо, введення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення обґрунтовано як доцільний крок у напрямі посилення боротьби зі службовою організованою злочинністю, що є діяльністю організованих злочинних груп і злочинних угруповань, здійснюваною у зв'язку з кримінальною експлуатацією інтересів державної та муніципальної служби під прикриттям легальних структур, під виглядом здійснення державних функцій, що зрештою призводить до переродження владних інститутів держави, призначених гармонізувати суспільні відносини, у їх антипод – кримінальні структури, що руйнують конституційну державність. Така норма є інструментом завершального рубежу кримінально-правової протидії корупції (Mukhailenko, 2017, p. 302).

Із цього приводу О. І. Гузоватий теж вважає, що криміналізація незаконного збагачення відповідає принципам, які втілюють суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності, соціальним та соціально-психологічним, а також системно-правовим принципам (Huzovaty, 2016, p. 55).

Змінив свою думку щодо відповідальності за незаконне збагачення як сумнівної законодавчої новели до поступового усвідомлення її потрібності для ефективнішої протидії корупції в сучасних умовах і розроблення розрахованих передусім на практиків рекомендацій щодо її застосування й О. О. Дудоров (Dudorov, 2017, p. 72).

Повернення статті про незаконне збагачення до КК України разом з механізмом цивільної конфіскації схвалює і практика. Ці інституційно-правові механізми сприятимуть якнайшвидшому відновленню справедливості, нададуть можливість притягнути до відповідальності осіб, які нажилися, обіймаючи посади в органах державної влади й місцевого самоврядування, за рахунок решти громадян. Адже наслідки зловживань чиновників, тобто незаконне набуття активів, приховати складніше, ніж сам факт зловживань (Riabosharka, 2019).

Крім того, процес зближення національної правової системи та її підсистем з правовою системою ООН, Європейського Союзу та вимогами міжнародно-правових норм і стандартів передбачає гармонізацію законодавства країн –

членів цих організацій. Тільки в цьому разі міжнародне й національне законодавство як загалом, так і в частині протидії корупції матиме правові механізми, що будуть дієвими в правозастосовній практиці.

З огляду на викладене й ураховуючи значне поширення корупції в Україні, запровадження у вітчизняному законі кримінальної відповідальності за незаконне збагачення є нагальною потребою, яка вже давно назріла. Така норма є важливим й ефективним додатковим юридичним інструментом у протидії корупції. Однак, попри єдність позиції щодо необхідності криміналізації незаконного збагачення серед науковців і практиків, а також неодноразово повторювані (протягом майже 10 років) заклики із цього приводу вищих посадових осіб держави (так звану політичну волю), маючи високу підтримку громадськості, законодавчий орган нашої держави, прийнявши Закон, яким КК було доповнено ст. 368-2, засвідчив нездатність обстоювати державні інтереси й інтереси суспільства.

Редакція ст. 368-2 «Незаконне збагачення» КК України була такою: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі». Не вдаючись до детального аналізу законодавчої конструкції цієї норми, оскільки це здійснив Конституційний Суд України у своєму рішенні № 1-р/2019 від 26 лютого 2019 року, окреслимо лише підстави, які стали основою його прийняття. Орган конституційної юрисдикції зауважує, що протидія корупції в Україні є завданням виняткового суспільного та державного значення, а криміналізація незаконного збагачення – важливим юридичним засобом реалізації державної політики в цій сфері. Водночас, визначаючи злочином таке діяння, як незаконне збагачення, слід обов'язково враховувати конституційні положення, якими встановлено принципи юридичної відповідальності, права та свободи людини й громадянина, а також їхні гарантії. За приписами ст. 62, 63 Конституції України, законодавчим формулюванням складу такого злочину, як незаконне збагачення, не можна: покладати на особу обов'язок підтверджувати доказами законність підстав набуття нею у власність активів, тобто доводити свою невинуватість; надавати стороні обвинувачення право вимагати від особи підтвердження доказами законності підстав набуття нею у власність активів; уможлиблювати притягнення особи до кримінальної відповідальності лише на підставі відсутності підтвердження доказами законності підстав набуття нею

у власність активів ("Rishennia Konstytutsiinoho Sudu", 2019).

На підставі цього рішення в повному обсязі було закрито 27 кримінальних проваджень, 38 – у частині ст. 368-2 КК України. Таким чином, відповідальності unikнули народні депутати, посадовці центральних органів влади, судді, прокурори, працівники СБУ, поліції, Міноборони. Загальна сума статків, законність походження яких досліджували детективи НАБУ в цих провадженнях, становила близько 500 млн грн.

Постає логічне запитання: вітчизняного законодавця вчинити саме в такий спосіб наштовхнули міжнародні зобов'язання щодо необхідності здійснювати в невідкладному порядку спільну з міжнародною спільнотою кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, зокрема ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів? Відповідь міститься в положеннях ст. 20 Конвенції ООН проти корупції, у якій визначено: «За умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна держава-учасниця розглядає можливість ужиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи та які вона не може раціонально обґрунтувати». Про покладення на особу обов'язку підтверджувати доказами законність підстав набуття нею у власність активів, тобто доводити свою невинуватість, не йшлося. Цього немає вже і в новій редакції ст. 368-5 КК України про незаконне збагачення.

В Антикорупційній стратегії на 2014–2017 роки серед інших заходів було передбачено узгодження ст. 368-2 КК України зі ст. 20 Конвенції ООН проти корупції ("Zakon Ukrainy", 2014).

Не врахували на той час «борці з корупцією» і зауваження Головного юридичного управління апарату Верховної Ради України до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» (реєстраційний № 1660-д). Цей підрозділ уже тоді попереджав народних депутатів, що за пропонованою ними редакцією ст. 368-2 КК України особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, чи близькі особи повинні будуть доказувати факт набуття активів у «значному розмірі» задля того, щоб їх не звинуватили в учиненні такого злочину, як незаконне збагачення. Такий законодавчий підхід не враховує приписів ст. 62 Конституції України щодо гарантії презумпції невинуватості ("Zauvazhennia Holovnoho").

У доктрині теж формулювали схожу позицію. Ще задовго до появи цього рішення суду Д. Г. Михайленко вказував на недоліки ст. 368-2 КК України, а саме: 1) фактичне запровадження складом цього злочину обмеження дії принципу презумпції невинуватості без прямої нормативної регламентації цього як у КК України, так і в інших законах України, а також без наукового обґрунтування такого обмеження та незважаючи на зауваження експертів Верховної Ради України; 2) виключення із суб'єктів, значне необґрунтоване збільшення активів яких утворюватиме склад незаконного збагачення, близьких осіб публічного службовця; 3) установлення необхідності для обвинуваченого підтверджувати законність набуття своїх активів виключно доказами, що ставить його в значно жорсткіші рамки, ніж це передбачено в ст. 20 Конвенції ООН проти корупції (Mykhailenko, 2017, p. 293).

Тому ми не поділяємо думку О. І. Гузуватого, який вважає, що внесення неодноразових змін і доповнень до ст. 368-2 КК України зумовлено тим, що законодавець перебуває в пошуку найоптимальнішої моделі норми про незаконне збагачення, яка, з одного боку, слугувала б дієвим засобом у кримінально-правовій протидії корупції, а з іншого – не суперечила б основоположним принципам національної правової системи (Huzuvatyi, 2016, p. 35). Оскільки такі принципи було порушено, ця норма стала недієвою та проблемною для правозастосовної практики.

У науці такі безсистемні зміни до КК України, що не відповідають принципу верховенства права й застосування яких на практиці може призводити до порушення прав людей, ще називають законодавчим вірусом. Цей підхід пояснюють тим, що шкідливість нововведень не є очевидною, оскільки вона таїться в глибині змісту відповідних кримінально-правових норм, а зовні прикривається формою закону (Kyryshko, 2016, p. 149).

### Наукова новизна

З огляду на викладене, гіпотетично розроблення саме такої конструкції (у редакції ст. 368-2) було усвідомленим вольовим актом. Подання ще низки законопроєктів про криміналізацію незаконного збагачення, які не були прийняті за основу, а деякі – зняті з розгляду, а також внесення п'яти змін після набрання чинності цією нормою є свідченням пильної уваги законодавця до неї. Однак законодавче визначення ознак незаконного збагачення так і не було узгоджене з принципом юридичної визначеності. Такі безсистемні й суперечливі дії парламентарів призвели до того, що внаслідок прийняття заздалегідь недієвої правової норми утворилася «корупційна пастка» для боротьби з корупцією, яка заблокувала

просування держави в напрямі протидії незаконному збагаченню.

Показовим є і той факт, що серед народних депутатів, які подавали конституційне подання, були й ті, щодо яких розслідували кримінальні провадження про набуття активів, вартість яких значно перевищувала їхні законні доходи.

Таким чином, прийняття Верховною Радою України в такій редакції ст. 368-2 КК засвідчує, що парламентарі, які приймали цю норму, відстоювали інтереси, які абсолютно не збігаються з інтересами держави й суспільства. Це твердження обґрунтовано тим, що найвищий представницький орган, з 2011-го до 2019 року неодноразово змінюючи редакцію норми про незаконне збагачення, сприяв тому, щоб зрештою вона стала проблемою для правоохоронних органів, а її приписи неможливо було застосувати в правозастосовній діяльності. Якість законодавчої роботи забезпечує апарат Верховної Ради України, до структури якого належать інститут законодавства, науково-експертне управління, юридичне управління, відділ зв'язків з органами правосуддя, відділ контролю та інші підрозділи. Однак ці «інститути-запобіжники», не маючи необхідних механізмів, виявилися неспроможними запобігати рішенням Парламенту, у яких домінують інтереси окремих осіб і груп, а не очікування нації.

### Висновки

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що прогалини у фактичній імплементації міжнародних кримінально-правових заборон – це лише незначний спектр проблем, які постають перед суб'єктами правозастосовної практики. Недоліків у статтях КК України про корупційні правопорушення значно більше. Зокрема, окремого дослі-

дження потребує питання віднесення до категорії корупційних правопорушень, передбачених ст. 160, ч. 3 ст. 206-2, ст. 365, ст. 386 та інших, поняття публічного підкупу, службового становища як ознаки підкупу службової особи; проблема застосування підстави звільнення за позитивної посткримінальної поведінки, передбаченої ч. 5 ст. 354 КК України; формулювання істотної шкоди як суспільно небезпечного наслідку окремих порушень цієї категорії; питання відповідності перекладу міжнародно-правових актів тощо. Завдання цієї публікації полягало в тому, щоб привернути увагу законодавця, учених, практиків до витоків проблем, пов'язаних із розробленням і прийняттям кримінально-правових норм про незаконне збагачення.

Отже, вивчення окремих питань законотворчого процесу щодо криміналізації незаконного збагачення засвідчило, що український Парламент не заохочує впровадження ефективних світових практик, спрямованих на запобігання та припинення корупції. Процес імплементації міжнародних рекомендацій на стадії нормотворчості є безсистемним, не враховує цілісності інституційної розбудови, відбувається з ігноруванням наукової думки та висновків спеціалістів. На стадії реалізації, зокрема застосування права, постають складнощі в тлумаченні змісту його нормативних приписів, що нерідко призводить до нівелювання роботи антикорупційних органів, свідомої громадськості. Якщо держава в особі уповноважених органів в екстремому порядку не проведе оцінювання правових інструментів (насамперед – кримінально-правових) для визначення їхньої адекватності з позицій протидії корупції, то наявна законодавча основа для формування та реалізації кримінальної антикорупційної політики неминуче зазнає краху.

### REFERENCES

- Dudorov, O.O. (2017). Nezakonne zbahachennia: poshuk pryiniatnoi modeli kryminalno-pravovoi zaborony tryvaie [Illegal enrichment: the search for an acceptable model of criminal law prohibition continues]. *Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasady protydii koruptsii, Criminal law and criminological principles of anti-corruption: Proceedings of the 5<sup>th</sup> International Scientific and Practical Conference* (pp. 71-73). Kharkiv: KhNUVS [in Ukrainian].
- Geertsma, J. (2015). Overview on anti-corruption rules and regulations in the Netherlands. *Anti-Corruption in Europe*. Retrieved from [http://www.ecba.org/extdocserv/projects/ace/20160131\\_ACE\\_CountryreportNL.pdf](http://www.ecba.org/extdocserv/projects/ace/20160131_ACE_CountryreportNL.pdf).
- Habuda, A., & Repetskyi, S. (2020). Kryminalizatsiia koruptsiinykh pravoporushen u KK Ukrainy ta mizhnarodnomu pravi: porivnialnyi analiz [Criminalization of corruption offenses in the Criminal Code of Ukraine and international law: a comparative analysis]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo, Entrepreneurship, economy and law*, 283-287. doi: 10.32849/2663-5313/2020.4.48 [in Ukrainian].
- Huzovatyi, O.I. (2016). Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne zbahachennia (porivnialne doslidzhennia) [Criminal liability for illicit enrichment (comparative study)]. *Candidate's thesis*. Dnipro [in Ukrainian].
- Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii: pryiniata na zasidanni 58-i sesii Heneralnoi Asamblei OON 31 zhovt. 2003 r. [United Nations Convention against Corruption: adopted at the 58th session of the UN General Assembly from October 31, 2003]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_c16](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16) [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal Code of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].

- Kyrychko, V.M. (2016). Zakonodavchyi virus u systemi KK Ukrainy: vyznachennia i aktualizatsiia problemy na prykladi st. 368-2 KK "Nezakonne zbahachennia" [Legislative virus in the system of the Criminal Code of Ukraine: definition and actualization of the problem on the example of Art. 368-2 of the Criminal Code "Illegal enrichment"]. *Problemy zakonnosti, Problems of legality*, 133, 142-151. doi: 10.21564/2414-990x.133.70893 [in Ukrainian].
- Mamitova, Z.A. (2014). On the implementation of article 20 of the United Nations Convention against corruption into the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan. *Life Science Journal*, 11, 345-348. doi: 10.7537/marslsj110714.
- Muzila, L., Morales, M., Matias, M., & Berher, T. (2017). Otrymaty povne uiavlennia pro derzhavnykh sluzhbovtiv [Get a complete picture of civil servants]. *Povernennia vykradenykh aktyviv (StAR), Return of stolen assets (StAR)*. Vashynhton: okruh Kolumbiia. Svitovyi bank, Litsenziia: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO. doi: 10.1596/978-1-4648-0953-8.
- Mykhailenko, D.H. (2017). *Protydiia koruptsiinym zlochynam zasobamy kryminalnogo prava: kontseptualni osnovy [Counteraction to corruption crimes by means of criminal law: conceptual bases]*. Odesa: Helvetyka [in Ukrainian].
- Riaboshapka, R. Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne zbahachennia i mekhanizm tsvyilnoi konfiskatsii spryiatymut vstanovlenniu spravedyvosti v suspilstvi [Criminal liability for illicit enrichment and the mechanism of civil confiscation will contribute to the establishment of justice in society]. (2019). (n.d.). *old.gp.gov.ua*. Retrieved from [https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?\\_m=publications&\\_t=rec&id=260464&fp=260](https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=260464&fp=260) [in Ukrainian].
- Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 59 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy st. 368-2 KK Ukrainy vid 26 liut. 2019 r. No. 1-r/2019 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 59 people's deputies of Ukraine on compliance with the Constitution of Ukraine Art. 368-2 of the Criminal Code of Ukraine from February 26, 2019, No. 1-r/2019]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19> [in Ukrainian].
- Salihi, H.A., & Jafari, A. (2020). Corruption and anti-corruption strategies in Iran: An overview of the preventive, detective and punitive measures. *Journal of Money Laundering Control*, 1(23), 77-89. doi: 10.1108/JMLC-01-2019-0001.
- Zadoia, K. (2019). *Vysnovok shchodo stanu implementatsii polozhen mizhnarodnykh antykoruptsiinykh konventsii u zakonodavstvo Ukrainy v aspekti kryminalnoi vidpovidalnosti za koruptsiini zlochyny [Conclusion on the state of implementation of the provisions of international anti-corruption conventions in the legislation of Ukraine in the aspect of criminal liability for corruption crimes]*. M. Khavroniuk (Ed.). Kyiv: TsPPR. Retrieved from <https://pravo.org.ua/ua/news/20873975-visnovok-schodo-stanu-implementatsiyi-pologeen-migenarodnih-antikoruptsiynih-konventsii-u-zakonodavstvo-ukrayini-v-aspekti-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-za-koruptsiyni-zlochiny> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v Ukraini (Antykoruptsiina stratehiia) na 2014-2017 roky": vid 14 zhovt. 2014 r. No 1699-VII [Law of Ukraine "On the Principles of State Anti-Corruption Policy in Ukraine (Anti-Corruption Strategy) for 2014–2017" from October 14, 2014, No. 1699-VII]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18> [in Ukrainian].
- Zauvazhennia Holovnoho yurydychnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy do proektu Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia diialnosti Natsionalnogo antykoruptsiinoho biuro Ukrainy ta Natsionalnogo ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii" (reiestratsiinyi No. 1660-d) [Remarks of the Main Legal Department of the Verkhovna Rada of Ukraine on the Draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning Ensuring the Activities of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and the National Agency for Prevention of Corruption" (registration No. 1660-d)]. (n.d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=53755](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53755) [in Ukrainian].

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Дудоров О. О. Незаконне збагачення: пошук прийнятної моделі кримінально-правової заборони триває. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : зб. тез та доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 71–73.
- Geertsma J. Overview on anti-corruption rules and regulations in the Netherlands (January, 2015). *Anti-Corruption in Europe*. URL: [http://www.ecba.org/extdocserv/projects/ace/20160131\\_ACE\\_CountryreportNL.pdf](http://www.ecba.org/extdocserv/projects/ace/20160131_ACE_CountryreportNL.pdf).
- Габуда А., Репецький С. Криміналізація корупційних правопорушень у КК України та міжнародному праві: порівняльний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 283–287. doi: 10.32849/2663-5313/2020.4.48.
- Гузватий О. І. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення (порівняльне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2016. 273 с.
- Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: прийнята на засіданні 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 31 жовт. 2003 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_c16](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16).
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- Киричко В. М. Законодавчий вірус у системі КК України: визначення і актуалізація проблеми на прикладі ст. 368-2 КК «Незаконне збагачення». *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 142–151. doi: 10.21564/2414-990x.133.70893.

- Mamitova Z. A. On the implementation of article 20 of the United Nations Convention against corruption into the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan. *Life Science Journal*. 2014. No. 11. P. 345–348. doi: 10.7537/marslsj110714.
- Музіла Л., Моралес М., Матіас М., Бергер Т. Отримати повне уявлення про державних службовців : керівництво з ефект. фінанс. декларування. *Повернення викрадених активів (StAR)*. Вашингтон : округ Колумбія, 2017. Світовий банк. Ліцензія: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO. doi: 10.1596/978-1-4648-0953-8.
- Михайленко Д. Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи : монографія. Одеса : Гельветика, 2017. 582 с.
- Рябошапка Р. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення і механізм цивільної конфіскації сприятимуть встановленню справедливості в суспільстві. 2019. URL: [https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?\\_m=publications&\\_t=rec&id=260464&fp=260](https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=260464&fp=260).
- Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України ст. 368-2 КК України від 26 лют. 2019 р. № 1-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19>.
- Salihu H. A., Jafari A. Corruption and anti-corruption strategies in Iran: An overview of the preventive, detective and punitive measures. *Journal of Money Laundering Control*. 2020. No. 1. Vol. 23. P. 77–89. doi: 10.1108/JMLC-01-2019-0001.
- Задоя К. Висновок щодо стану імплементації положень міжнародних антикорупційних конвенцій у законодавство України в аспекті кримінальної відповідальності за корупційні злочини / за ред. М. Хавронюка. Київ : ЦППР, 2019. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20873975-visnovok-schodo-stanu-implementatsiyi-pologeen-migenarodnih-antikoruptionsyynih-konventsiy-u-zakonodavstvo-ukrayini-v-aspekti-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-za-koruptionsyyni-zlochyni>.
- Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
- Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» (реєстраційний № 1660-д). URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=53755](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53755).

*Стаття надійшла до редколегії 04.06.2020*

---

**Habuda A.** – Ph.D in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public and Private Law of the Precarpathian Faculty (Ivano-Frankivsk) of the National Academy of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk, Ukraine  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9546-2790>

## «Corruption Trap» for Criminalization of Illegal Enrichment: Retrospective Analysis

*In 2011, the Ukrainian parliament criminalized illicit enrichment. However, having lasted until 2019, Art. 368-2 of the Criminal Code of Ukraine has not become a tool for the criminal and legal anticorruption barrier. Moreover, having been declared as unconstitutional article, this situation has resulted in dismissal of high-ranking officials provoking a significant public response and even greater contempt for the law enforcement system. Given this, the **purpose** of the article is to investigate the legislative process and establish the reasons for the adoption of a deliberately ineffective rule on illicit enrichment. To achieve such goals, a **methodology** has been used, the tools of which, taking into account the principles of dialectical unity of theory and practice, objectivity, provability, allowed to cognize the legislative structure of Art. 368-2 of the Criminal Code and assess its perfection. In order to study this issue, general scientific and special legal methods have been used. The theoretical basis of the work has been formed of articles, monographs, thesis of domestic and foreign scientists, as well as legal acts of national and international law. The **scientific novelty** deals with the research indicating impossibility of the Apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine to ensure quality of the results of legislative work at the proper level. Its so-called «institutions for prevention» turned out to be unable to prevent an implementation of deliberately unconstitutional norms. This allows us to **conclude** that the process of implementation of international recommendations in the Ukrainian parliament has become negligent and unsystematic, it does not take into account the institutional building integrity and ignores the scientific opinion and conclusions of experts. Therefore, in order to correct anti-corruption policy it is necessary to assess legal instruments (especially criminal law) and determine their adequacy in terms of their effectiveness for corruption counteraction, as well as to improve the «preventive tools» of parliamentary legislation.*

**Keywords:** corruption; criminal offense; responsibility; law-making; implementation; unconstitutionality of the norm.